

2. Указ Президента України “Про зміни у складі Всеукраїнської координаційної ради з питань розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян” // Офіційний вісник України. – 1999 р. – № 38. – С. 27.
3. Указ Президента України “Про ліквідацію деяких консультативних, дорадчих та інших органів” // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – С. 198.
4. Указ Президента України “Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя” // Офіційний вісник України. – 2002. – № 12. – С. 6.
5. Указ Президента України “Про новий склад Всеукраїнської координаційної ради з питань розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян” // Офіційний вісник України. – 2000. – № 15. – С. 48.
6. Указ Президента України “Про серйозні недоліки у здійсненні заходів щодо захисту моральності та утвердження здорового способу життя в суспільстві” // Офіційний вісник України. – 2003. – № 6. – С. 35.

Губань Р. В. Становление институционного механизма защиты общественной морали в Украине.

В статье рассматривается правовое обеспечение становления институционного механизма защиты общественной морали в Украине.

Ключевые слова: защита, институционный механизм, общественная мораль.

Guban R. V. Becoming institution mechanism of defence of public moral in Ukraine.

In the article the legal providing of becoming of institution mechanism of defence of public moral is examined in Ukraine.

Keywords: defence, institution mechanism, public moral.

Зубенко А. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДНЕСЕННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ АКТІВ ДО ДЖЕРЕЛ ПРАВА

В статті автор розглянув актуальну тему, яка стосується проблеми віднесення інтерпретаційних актів до системи правових актів та їх відокремлення від джерел права. Проаналізовані праці відомих учених, розглянуті їх точки зору на дану проблему та зроблено свій висновок відносно доцільності виділення актів тлумачення в самостійний вид чи групу правових актів.

Ключові слова: інтерпретаційні акти, судова практика, джерела права.

Різноманітність думок та поглядів науковців на проблему, пов'язану з віднесенням інтерпретаційних актів до джерел права, дають змогу стверджувати про необхідність і актуальність дослідження цього питання.

Більшість вчених стверджують про відмінність актів тлумачення норм права з нормативно-правовими актами, з іншими джерелами права. Інтерпретаційні є похідними від нормативних актів, адже нормативні акти – обов'язкова передумова появи актів тлумачення, оскільки неможливо тлумачення без самого права (представленого таким його джерелом як нормативний акт). Нормативні акти містять в собі норми права, інтерпретаційні акти – роз'яснення відповідних норм права. Зміст тлумачення правової

норми фіксується, як правило, опосередковано – через відповідний правозастосувальний акт, в якому це тлумачення використано. Проте, іноді воно може виражатися в окремому самостійному документі (акті), якщо є потреба роз'яснити іншим особам своє розуміння правової норми.

В теорії права існує усталене твердження, що нормативні акти є різновидом джерел (форм) права. Притримуючись цієї думки велика група науковців заперечують виділення інтерпретаційних актів у самостійний вид та не відносять їх до джерел права. Свою позицію вони формулюють в тому значенні, що акти тлумачення не створюють, не можуть створювати і не містять у собі нових правових норм [11, 125; 7, 56-62].

Проте, незважаючи на той факт, що акти тлумачення права діють і застосовуються в єдності з тими нормами, які тлумачаться (у єдності з відповідними нормативними актами), заслуговує уваги думка багатьох вчених про віднесення інтерпретаційних актів до системи джерел права. Крім того, на нашу думку, не можна стверджувати, що акт тлумачення норм права є невід'ємною частиною норми, як вважає А. С. Піголкін [12, 123]. Ця думка вченого суперечить усталеній в юриспруденції позиції про тричленну структуру правової норми.

В юридичній науці дотепер відсутня одностайність у підході до питання, чи є інтерпретаційні акти джерелом права. Так, Д. Ю. Хорошковська відносить акти тлумачення норм права до системи джерел права України. Мова йде про рішення Конституційного Суду України, адже на цей орган влади Конституцією України (ст. 147, 150) покладено обов'язок вирішення питання про відповідність законів та інших нормативно-правових актів Конституції України, а також офіційне тлумачення Конституції та законів України. Вчена зазначає, що рішення Конституційного Суду з питань офіційного тлумачення Конституції і законів України органічно пов'язані з Конституцією і законами України як інтерпретаційні акти органу конституційної юрисдикції; юридична сила таких актів вища за юридичну силу законів та інших правових актів [19, 15]. Як пише Є. П. Євграфова, рішення і висновки Конституційного Суду органічно пов'язані з системою національного законодавства, являються її частиною, важливим джерелом права. В ієрархії національного законодавства, як стверджує вчена, вони займають місце після Конституції України, передуючи таким чином законам, іншим правовим актам [9, 66-68]. Деякі науковці, навіть, фактично прирівнюють акти Конституційного Суду до Конституції, називаючи такі акти джерелами конституційного права, які за суб'єктом правотворчості є підзаконними актами, а за змістом і процесуальною формою правотворчості фактично мають таку ж юридичну силу, як Конституція і закони України [13, 56].

На думку Д. Д. Лилака, право Конституційного Суду України тлумачити Конституцію України і закони України надає йому статусу законотворчого органу, а актам офіційного тлумачення – обов'язкового для всіх юридичних і фізичних осіб характеру [11, 144-147]. Б. С. Ебзеев вказує на те, що Конституційний Суд формує конституційно-правову доктрину, пропонує своє розуміння тих чи інших положень Конституції, яке об'єднує всіх органів державної влади з іншими суб'єктами конституційно-правових відносин і тим самим фактично виконує правотворчу функцію [18, 23].

Таким чином, можна стверджувати про те, що ідея визнання рішень Конституційного Суду, та й взагалі, судової практики джерелом права знаходить своє відображення у працях багатьох відомих вчених.

С. С. Алексєєв вказує, що причиною цього є відносна самотійність судової практики, незавершеність законодавчого, в тому числі й конституційного, регулювання, відсутність чіткої межі між правозастосуванням та юридичними нормами [4, 262-265].

Підтвердженням належності актів Конституційного Суду до законодавчих актів України є Указ Президента України № 1207/96 від 13.12.1996 р. “Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені “Офіційний вісник України”, відповідно до п.1 в інформаційному бюлетені публікуються закони України, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, що мають нормативний характер, акти Конституційного Суду України, нормативно-правові акти Національного банку України, міжнародні договори України, що набрали чинності, нормативні акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, зареєстровані Міністерством юстиції України [2]. Згідно з п. 6 Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 376 від 23.04.2001 р. до Реєстру включаються: нормативно-правові акти, видані починаючи з дня прийняття Акта проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.), – чинні, опубліковані та неопубліковані, у тому числі з обмежувальними грифами, закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, декрети, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення і висновки Конституційного Суду України, зареєстровані в Мін’юсті нормативно-правові акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, Національного банку, а також міжнародні договори України [1].

Чимала група вчених вважають, що джерелом права є не весь акт Конституційного Суду, а його частина, яка називається правова позиція [6, 63]. В. В. Лазарєв виразив думку, що правові позиції, виражені в акті Конституційного Суду в контексті з особливими думками суддів, багато в чому нагадують правову доктрину та свого роду набувають значення джерел права [10, 48]. Цю думку підтримує Л. Бірюк стверджуючи, що саме правові позиції, які містяться в мотивувальній частині рішень Конституційного Суду України, повинні бути основою для подальшої законопроектної роботи [5, 49].

М. М. Воппенко розглядає інтерпретаційні акти як різновид правових актів, які видаються уповноваженими на це органами держави, а також громадськими організаціями, яким таке право делеговане. Вони наділені всіма найбільш загальними рисами, характерними для правових актів загалом. Основна подібність інтерпретаційних актів з іншими правовими актами полягає в наступному:

- а) усі вони є продуктом вольової, свідомої діяльності, охоронюваної державою;
- б) мають цільовий характер;
- в) існують тільки в конкретно визначеній правовій формі;
- г) є юридичною основою й гарантією здійснення законності.

Акти тлумачення наділені як загальними ознаками, властивими всім правовим актам, так і своїми специфічними особливостями, що свідчить про їх якісну однорідність у рамках системи правових актів.

Виходячи з наведеної М. М. Воппенко класифікації правових актів на нормативні та індивідуальні, акти тлумачення, будучи різновидом правових актів, можуть також бути як нормативними, так і індивідуальними. Однак у науковій літературі дане питання продовжує залишатися спірним. Це одна з проблем як у теорії права, так і в юридичній практиці, з приводу якої у юридичній літературі висловлюються найрізноманітніші

думки і способи її вирішення, що, зі свого боку, не сприяє одноманітності правореалізації. Деякі автори зараховують ці акти виключно до актів тлумачення, що не встановлюють нових норм, інші – до актів, що фактично містять норми права, тобто до нормативних правових актів [8, 57].

Проаналізувавши думки різних вчених щодо проблеми віднесення актів тлумачення норм права до системи правових актів та їх відокремлення від джерел права, можна дійти висновку, що сам лише факт поділу актів тлумачення норм права на нормативні та індивідуальні, не дає достатніх підстав робити висновок про недоцільність розгляду їх у вигляді особливого різновиду правових актів. Адже відомо, що акти тлумачення норм права мають специфічне функціональне призначення й відіграють важливу роль у механізмі правового регулювання.

Вдалою в цьому значенні, на наш погляд, є точка зору С. С. Алексєєва, який відзначає, що за своїм змістом інтерпретаційні акти – це особливий вид правових актів, він існує поряд з нормативними й індивідуальними актами [3, 130]. О. Ф. Скакун стверджує про те, що акти тлумачення норм права поряд з нормативно-правовими актами і актами застосування норм права складають особливу (“третю”) групу правових актів [15, 413]. О. Ф. Черданцев вважає, що акт тлумачення – це нормативний акт, який містить інтерпретаційні норми, тобто норми про норми, і є джерелом права [21, 399]. Ю. М. Тодика підтримує цю позицію вказуючи на ознаки загальності, неперсоніфікованості адресата, невичерпності дії одноразовим застосуванням, які характерні як нормативним актам, так і актам тлумачення [17].

Відомі також спроби деяких вчених знайти компромісне вирішення даної проблеми. Наприклад, О. Ф. Черданцев звертає увагу на те, що не слід ототожнювати терміни “джерела права” та “форма права”. Так, Постанови Верховного Суду науковець відносить до інтерпретаційних актів, які не містять нормативної новизни і не є джерелами права, а являють собою форму вираження норм права [20, 106]. Згідно з думкою С. Г. Ткачової, акти судового тлумачення і застосування норм права можуть слугувати лише соціальним джерелом для нових норм, проте самі по собі такими бути не повинні [16, 141]. В. Є. Скоромоха розглядає рішення Конституційного Суду як джерело права для парламенту та інших суб’єктів правотворчості [15, 56].

Таким чином, майже всі проаналізовані нами дослідження доводять самостійність актів тлумачення серед інших груп правових актів. Можна зробити висновок, що інтерпретаційні акти являють собою групу актів, за допомогою яких забезпечується правильна, відповідно до дійсного змісту чинного законодавства реалізація правових норм в суспільному житті, а отже, відіграють важливу роль у системі правових актів України, забезпечують нормативне (загальне) та індивідуально-конкретне регулювання суспільних відносин.

Використані джерела:

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 376 від 23.04.2001 р. “Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним”.
2. Указ Президента України № 1207/96 від 13.12.1996 р. “Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені “Офіційний вісник України”.
3. *Алексеев С. С.* Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. – М., 1966. – 360 с.
4. *Алексеев С. С.* Теория права : [Для научных работников, преподавателей, аспирантов и студентов юридических вузов]. – М. : Изд-во БЕК, 1995. – 311 с.

5. Бірюк Л. Конституційна юрисдикція та свобода законодавця при оформленні законів // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 5. – С. 49-50.
6. Богданова Н. А. Конституционный Суд Российской Федерации в системе конституционного права // Вестник конституционного права Российской Федерации. – 1997. – № 3. – с. 61-67.
7. Власов Ю. Л. Роль тлумачення в забезпеченні законності / Правова держава. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – Вип. 14. – С. 56-62.
8. Волленко Н. Н. Официальное толкование норм права. – М. : Юрид. лит., 1976. – 118 с.
9. Євграфова С. П. Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства // Право України. – 2001. – № 10. – С. 66-68.
10. Лазарев В. В. Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование : сб. статей. – В 2-х т. – Т. 2. – Н. Новгород, 2001. – С. 45-53.
11. Лилак Д. Д. “Квазізакони” в системі законодавства України // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 2. – С. 143-147.
12. Пиголкин А. С. Толкование нормативных актов в СССР. – М. : Госюриздат, 1962. – 166 с.
13. Погорілко В., Федоренко В. Джерела права України (загальна теорія джерел конституційного права) // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 1. – С. 46-59.
14. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. – Харків : Консум, 2001. – 655 с.
15. Скомороха В., Пишеничний І. Конституційний контроль: питання розгляду справ, характеру та змісту рішень Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 1. – С. 51-63.
16. Ткачева С. Г. Конкретизация закона и его судебное толкование : канд. дисс. – М., 1973. – 196 с.
17. Тодыка Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика : монография. – Харьков : Факт, 2001. – 328 с.
18. Федеральный конституционный закон “О Конституционном Суде Российской Федерации”: Комментарий. – М., 1996. – 134 с.
19. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 2006. – 20 с.
20. Черданцев А. Ф. Результат толкования советского права. – Проблемы применения советского права // Сб. ученых трудов. – Вып. 22. – Свердловск, 1973. – С. 60-112.
21. Черданцев А. Ф. Толкование права и договора. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 491 с.

Зубенко А. В. О вопросе отнесения интерпретационных актов к источникам права.

В статье автор рассмотрел актуальную тему, которая касается проблемы отнесения интерпретационных актов к системе правовых актов и их отделения от источников права. Проанализированы работы известных ученых, рассмотрены их точки зрения на данную проблему и сделан свой вывод относительно целесообразности выделения актов толкования в самостоятельный вид или группу правовых актов.

Ключевые слова: интерпретационные акты, судебная практика, источники права.

Zubenko A. V. About the question of taking of interpretation acts to the sources of law.

In the article an author considers an actual theme which is concerned with the problem of attributing of interpretation acts to the system of legal acts and their dissociating from the sources of the law. Works of the well-known scientists are analyzed in the article, an author considered their points of view on this problem and made an own conclusion in relation to expedience of separation of law interpretation acts in an independent kind or group of law acts.

Keywords: interpretation acts, court practice, sources of the law.